

LIETUVOS RESPUBLIKOS LYGIŲ GALIMYBIŲ KONTROLIERIUS

SPRENDIMAS

DĖL GALIMOS DISKRIMINACIJOS NEGALIOS PAGRINDU ŠVIETIMO SRITYJE TYRIMO

2022 m. kovo 16 d. Nr. (21)SN-194)SP-17
Vilnius

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (toliau – Tarnyba) gautas pareiškėjo K. S. (toliau – Pareiškėjas) skundas, kuriame nurodoma, jog Pareiškėjo nepilnametis sūnus V. S., gim. 2004 m., 2021 m. baigė pagrindinio ugdymo individualizuotą programą ir norėjo mokytis toliau pagal vidurinio ugdymo programą, tačiau Visagino „Atgimimo“ gimnazija (toliau vadinama ir Gimnazija arba Mokykla), kurioje jis mokėsi iki 2021 m. birželio 22 d., atsisakė sūnų priimti.

Pareiškėjo teigimu, Visagino savivaldybės administracija pasiūlė jam mokytis kitoje Visagino mokykloje pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą, kuri nesuteikia vidurinio mokslo pažymėjimo ir kurią baigęs, sūnus neturės „nei mokslo žinių, nei jokios kvalifikacijos, kad galėtų dirbti ir savarankiškai gyventi“ (šios ir kitų citatų kalba netaisyta).

Pareiškėjas nurodė, jog jo sūnaus gebėjimai „nėra tokie pat, kaip jo bendraamžių, dažniausiai jam reikia šiek tiek daugiau laiko atlikti vieną ar kitą užduotį“, tačiau neįgalumo lygis jam nėra nustatytas, „medikų teigimu, jo raida atsilieka, tačiau jis nėra neįgalus, todėl siūsti jį į NDNT komisiją nėra pagrindo“.

Pareiškėjo teigimu, susidarė situacija, kuomet sūnus „pakankamai sveikas, kad nustatyti negalią“ (nors vaiko tėvai to nesiekia, tik nori parengti sūnų savarankiškam gyvenimui), bet „nepakankamai sveikas“, kad mokytųsi pagal bendrąją vidurinio ugdymo programą. Pareiškėjas rašo: „atsidūrėme užribyje, tapome mokslo sistemos atstumtaisiais“, teigia nesuprantantis, kodėl negalima tokiais atvejais teisės aktuose numatyti išimtis, „individualiai atsižvelgiant į jaunuolio poreikius ir galimybes ir siekti, kad vaikas įsitvirtintų visuomenėje“.

Pareiškėjas rašė: „kai mums buvo pasiūlyta sūnų mokyti pagal individualizuotą pagrindinio mokymo programą, buvo paaiškinta, kad sūnui bus lengviau mokytis ir jis nesijaus blogai, kad nespėja programą įsisavinti su kitais mokiniais, tuo metu mūsų niekas neinformavo, kad individualizuota programa atima galimybę vaikui įgyti vidurinį išsilavinimą bei norimą specialybę“.

Pareiškėjas teigia, kad Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. V-1795 patvirtinto „Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo aprašo“ 2 punktą numato, kad savivaldybės ugdymoji institucija užtikrina kiekvienam savivaldybės teritorijoje gyvenančiam vaikui / mokiniui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo prieinamumą ir kokybę. Pareiškėjas nurodė, jog „šiuo metu sūnui yra apribotas vidurinio ugdymo prieinamumas, Visagine nėra profesinio mokymo įstaigos, į kurią priimtų su pagrindinio ugdymo pasiekimų pažymėjimu“. „Artimiausia profesinio mokymo įstaiga yra Zarasuose, ten mokymas vyksta tik lietuvių kalba, sūnus lietuvių kalbą moka silpnai, nes faktiškai visus dalykus Visagino „Atgimimo“ gimnazijoje mokėsi rusų kalba, kadangi dauguma mokytojų rusakalbiai ir moko tik rusiškai“.

Pokalbio telefonu metu Pareiškėjas paaiškino, kad jo sūnus turi visus reikiamus socialinius įgūdžius, todėl jam mokytis pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą nėra prasmės. Jis galėtų toliau mokytis ir siekti įgyti vidurinį išsilavinimą.

2021 m. gruodžio 10 d. raštu Nr. (21)SN-194)S-681 Lietuvos Respublikos lygių galimybių kontrolierė Birutė Sabatauskaitė (toliau vadinama ir lygių galimybių kontroliere) kreipėsi į Visagino savivaldybės administraciją bei Visagino „Atgimimo“ gimnaziją, prašydama atsakyti į klausimus:

- „1. Ar galite patvirtinti šiame rašte nurodytas aplinkybes?
2. Kokios mokymosi, profesijos įgijimo galimybės buvo pasiūlytos Pareiškėjo sūnui?
3. Ar galite patvirtinti, kad Pareiškėjo sūnui Visagino savivaldybėje nėra galimybių toliau tęsti mokslų ir įgyti profesiją? Kokioje įstaigoje jis galėtų toliau mokytis rusų kalba?
4. Ar Pareiškėjo sūnus, remiantis teisės aktų reikalavimais (pvz., įgijus reikiamas žinias, išlaikius egzaminus), turi galimybę baigti bendrojo lavinimo mokyklą ir / ar kitu būdu įgyti vidurinį išsilavinimą? Jei ne, dėl kokių priežasčių?
5. Kokias, atsižvelgiant į Pareiškėjo sūnaus individualius poreikius bei gebėjimus, mokymosi galimybes Visagino savivaldybė galėtų pasiūlyti, neskaitant socialinio įgūdžių mokymosi programų?“

Paprašyta pateikti kitą su tyrimo esme susijusią reikšmingą informaciją, rašytinius įrodymus.

Tyrimo metu el. paštu, telefonu buvo kreiptasi tiek į Pareiškėją, tiek į Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerijos atstovus, siekiant detaliau išsiaiškinti situaciją bei jos atveju aktualius teisinio reglamentavimo pakeitimus.

2022 m. vasario 2 d. raštu Nr. (21)SN-194)S-44 kreiptasi į Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją, prašant atsakyti į klausimus: kokios galimybės, remiantis pakeistu teisiniu reglamentavimu – Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2005 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. ISAK-556 (toliau vadinamas ir Aprašu), šiuo metu yra sudaromos sąlygos asmenims, jau baigusiems pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, toliau siekti vidurinio išsilavinimo (ne socialinių įgūdžių ar profesinio mokymo pagal specialią programą) ir tęsti mokslus bendrojo lavinimo mokykloje? Kokius veiksmus turėtų atlikti asmenys, norėdami tęsti mokslus vidurinėje mokykloje; ar Aprašo 48 p. pakeitimas sudaro sąlygas visais atvejais asmenims, baigusiems pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, jeigu jie pageidautų, toliau tęsti mokslus vidurinėje mokykloje pagal bendrojo ugdymo programą (ne pagal socialinių įgūdžių ar specialią profesinio mokymo programą) pagal Švietimo pagalbos tarnybos sudarytas mokymosi rekomendacijas, ar vidurinio išsilavinimo asmenys galėtų siekti tik tais atvejais, jeigu Švietimo pagalbos tarnyba nustatytų, jog yra pasikeitę specialieji ugdymo poreikiai.

Paprašyta pateikti kitą su tyrimo esme susijusią reikšmingą informaciją.

Lygių galimybių kontrolierė

n u s t a t ė:

Visagino savivaldybės (toliau vadinama ir Savivaldybe) administracijos 2021 m. gruodžio 21 d. rašte (toliau – Raštas), kuriame pateikta ir informacija, gauta iš Gimnazijos, nurodoma, jog gali patvirtinti tik tas Tarnybos rašte nurodytas aplinkybes, kurios susijusios su K. S. kreipimusi į Visagino „Atgimimo“ gimnaziją bei vėliau – į Visagino savivaldybės administraciją su prašymu priimti jo sūnų V. S. mokytis pagal vidurinio ugdymo programą šioje gimnazijoje. Kitos nurodytos aplinkybės, vadovaujantis galiojančiais teisės aktais, nėra pakankamos priimti sprendimą dėl K. S. pageidavimo tenkinimo.

Rašte nurodoma, kad, pagal Savivaldybės turimą informaciją (Mokinių registro duomenis), V. S., 2021 metais Visagino „Atgimimo“ gimnazijoje baigė pagrindinio ugdymo individualizuotą programą. Nuosekiojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašo, patvirtinto švietimo, mokslo ir sporto ministro 2005 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. ISAK-556 (toliau vadinamas ir Aprašu), 8 punkte nurodyta, kad asmuo pradėti mokytis pagal vidurinio ugdymo programą priimamas pateikęs pagrindinio išsilavinimo pažymėjimą ar kitą įgytą pagrindinį išsilavinimą liudijantį dokumentą. V. S. nėra įgijęs pagrindinio išsilavinimo ir toks pažymėjimas nebuvo išduotas, kadangi jis baigė pagrindinio ugdymo individualizuotą programą: pagal Visagino švietimo pagalbos tarnybos suteiktą informaciją, V. S. buvo nustatytas didelis specialiųjų ugdymosi poreikių lygis dėl įvairiapusių raidos sutrikimų. Visagino „Atgimimo“ gimnazija, norėdama padėti išspręsti iškilusią problemą dėl tolesnio V. S. mokymosi Gimnazijoje, pasiūlė K. S. kreiptis į Visagino švietimo pagalbos tarnybą su prašymu, kad būtų sudarytos sąlygos pakartotinai ištirti ir nustatyti V.S. specialiuosius ugdymosi poreikius. Visagino švietimo pagalbos tarnyba K. S. prašymu 2021 m. rugpjūčio mėn. dar kartą atliko V. S. specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimą. Buvo nustatyta, kad V. S. specialiųjų ugdymosi poreikių lygis nepasikeitė.

Savivaldybės administracijos rašte nurodoma, jog Aprašo 9 punkte nurodyta, kad asmuo, baigęs pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, priimamas mokytis pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą, pateikęs pagrindinio ugdymo pasiekimų pažymėjimą arba pažymą apie mokymosi pasiekimus. Pagal Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo, patvirtinto švietimo, mokslo ir sporto ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymu Nr. V-1795, 2.3 punktą, mokinys, baigęs pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, gali tęsti mokymąsi pagal profesinio mokymo programą arba ugdytis pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą. Visagino „Atgimimo“ gimnazija pagal savo nuostatus socialinių įgūdžių ugdymo programos nevykdo (<https://atgimimo.lt/wp-content/uploads/NUOSTATAI-2018.pdf>). Savivaldybėje šią programą įgyvendina tik „Verdenės“ gimnazija (lietuvių ir rusų mokomosiomis kalbomis) (file:///C:/Users/VARTOT~1/AppData/Local/Temp/Nuostatai%202021-08-26%20VT%20sprendimas%20169.pdf). K. S. ši įstaiga buvo pasiūlyta (pridedamas gyventojų prašymas ir Savivaldybės administracijos atsakymas).

Rašte teigiama, jog vadovaujantis Priėmimo į valstybinę ir savivaldybės bendrojo ugdymo mokyklą, profesinio mokymo įstaigą bendrųjų kriterijų sąrašo, patvirtinto švietimo, mokslo ir sporto ministro 2004 m. birželio 25 d. įsakymu Nr. ISAK-1019, 20.3 punktu, išsilavinimo neįgiję „asmenys,

baigę (ar mokęsi pagal) pagrindinio ugdymo individualizuotą, socialinių įgūdžių programą, priimami mokytis pagal formaliojo profesinio mokymo programas, skirtas asmenims, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių dėl intelekto sutrikimo. Visagino technologijos ir verslo profesinio mokymo centro teigimu, jis tokių programų neįgyvendina (neturi tokių licencijuotų programų, neturi pakankamai švietimo pagalbos specialistų)

(<https://www.vpm.lt/uploads/apsaugoti/visagino%20technologijos%20ir%20verslo%20profesinio%20mokymo%20centro%20%C4%AFstatai.pdf>). K. S. buvo pasiūlytos kitose savivaldybėse veikiančios profesinio mokymo įstaigos, kurios vykdo profesinio mokymo programas, skirtas asmenims, baigusiems pagrindinio ugdymo individualizuotas programas (Utenoje, Radviliškyje, Kaune).“

Savivaldybė teigė, jog V. S. mokymąsi rusų mokomąja kalba Visagino savivaldybėje gali tęsti tik „Verdenės“ gimnazijoje (pagal socialinių įgūdžių programą) ir gauti vidurinio ugdymo pasiekimų pažymėjimą. Vadovaujantis Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašo, patvirtinto švietimo, mokslo ir sporto ministro 2005 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. ISAK-556, 46 punktu, kuriame nustatyta, kad mokinys, baigęs pagrindinio ugdymo individualizuotą programą ir įgijęs teisę mokytis tik pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą arba profesinio mokymo programas (jų modulius), skirtas asmenims, neįgijusiems pagrindinio išsilavinimo, ir pritaikytas jų specialiesiems ugdymosi poreikiams, V. S. vidurinio išsilavinimo gauti negali. Jis gali būti ugdomas pagal socialinių įgūdžių programą Visagino „Verdenės“ gimnazijoje rusų kalba. Kitų galimybių V. S. tęsti mokymąsi Visagino savivaldybėje nėra.

Savivaldybės administracija Rašte teigė, jog pirmiau išvardinti teisės aktai nesuteikia savivaldybės institucijoms kitaip interpretuoti teisės aktų nuostatas ir / arba daryti išimtis. Tačiau tai neriboja piliečio laisvės ir teisės kreiptis į aukštesnės galios institucijas priimti teisės aktų pataisas ar / ir taikyti išimtis.

Rašte nurodoma, jog Savivaldybės administracija ir pirmiau išvardintos institucijos iš esmės neprieštarauja iniciatyvai didinti ugdymo galimybes ir prieinamumą specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams. Juolab kad Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme įteisintas įtraukties principas, kuomet švietimo sistema turi sudaryti sąlygas kiekvienam asmeniui ugdytis, plėtoti savo galias ir gebėjimus, gauti reikiamą pagalbą, patirti sėkmę mokantis, socialinėje, kultūrinėje ir (ar) kitose veiklose ir būti nediskriminuojamam dėl ugdymosi poreikių įvairovės ir (ar) švietimo pagalbos reikmės.

Atsižvelgdama į pirmiau išdėstytą informaciją, Savivaldybės administracija mano, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas.

2022 m. vasario 24 d. Tarnyboje gautame Švietimo mokslo ir sporto ministerijos rašte nurodoma, jog Švietimo įstatymo įgyvendinamieji teisės aktai nenustato kitokio mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas nuoseklumo, nei jis nustatytas Švietimo įstatymo 8, 9, 10 ir 11 straipsnius. Mokyti pagal aukštesnio lygmens programą gali asmuo, atitinkantis priėmimo į programą nustatytus kriterijus, pvz., valstybės garantuojamas visuotinis vidurinis ugdymas teikiamas mokiniui, įgijusiam pagrindinį išsilavinimą. Taigi, kol mokinys nebus įgijęs pagrindinio išsilavinimo, t. y. baigęs pagrindinio ugdymo programą, bei kol bus patikrinti jo mokymosi pasiekimai, išskyrus atvejus, kai asmuo švietimo ir mokslo ministro nustatytais atvejais yra atleidžiamas nuo mokymosi pasiekimų patikrinimo (Švietimo įstatymo 10 str. 4 d.). Vadovaujantis minėta Švietimo įstatymo nuostata, asmuo turi grįžti mokytis į pagrindinio ugdymo programą ir gilinti bei plėtoti savo mokymosi pasiekimus, kuriuos įgijo besimokydamas pagal individualizuotą pagrindinio ugdymo programą ir kurie yra nepakankami, žemesni, nei nustatyti bendrosiose programose. Kokius veiksmus jis turi atlikti, yra nustatyta Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašo, patvirtinto švietimo, mokslo ir sporto ministro 2005 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. ISAK-556 (Aprašas). Asmuo turi gauti rekomendaciją mokytis pagal bendrąją ugdymo programą, vadovaujantis 48 p.: „Asmuo, baigęs pradinio ugdymo individualizuotą, pagrindinio ugdymo individualizuotą ar socialinių įgūdžių ugdymo programą ir pageidaujantis įgyti išsilavinimą bei turintis pedagoginės psichologinės tarnybos arba švietimo pagalbos tarnybos (toliau – PPT) rekomendaciją mokytis pagal bendrojo ugdymo programą, gali siekti pagal ugdymo programą numatytų mokymosi rezultatų ir teisės aktų nustatyta tvarka įgyti išsilavinimą.“

Rašte informuojama, kad Aprašas sudaro galimybę siekti įgyti reikiamą išsilavinimą ir pasibaigus mokymosi programoje nustatytam laikui, pvz., po šešerių metų mokymosi pagal pagrindinio ugdymo programą (Švietimo įstatymo 10 str. 3 d.: „pagrindinis ugdymas vykdomas pagal šešerių metų pagrindinio ugdymo programas“), pedagoginės psichologinės tarnybos pritarimu siekti įgyti išsilavinimą; tačiau nesudaro galimybės neįgijusiam pagrindinio išsilavinimo tęsti mokymąsi pagal aukštesnio lygmens programą, t. y. vidurinio, nes tai prieštarautų Švietimo įstatymo 11 str. 2 d. todėl, kad asmuo nėra įgijęs bendrųjų ir esminių dalykinių kompetencijų, būtinų tęsti mokymąsi pagal vidurinio ugdymo programą.

Švietimo, mokslo ir sporto ministerija rašė, kad vidurinio ugdymo programa pagal Švietimo įstatymo 11 str. „nebėra privalomo mokymosi aprėptyje ir nėra nustatyta, kad į ją gali ateiti mokyti ir neturintys reikiamo išsilavinimo asmenys, taip, kaip nustatyta galimybė mokyti pagal pirminio profesinio mokymo programas (Švietimo įstatymo 12 str. 3 d.)“.

Ministerijos teigimu, mokinio galios ir gebėjimai yra esminis kriterijus ir veiksnys, lemiantis mokymosi pasiekimus ir galimybę pasirinkti švietimo programas. Švietimo įstatymo 27 str. 1 dalyje nustatyta, kad asmuo, rinkdamasis programas, laikosi 7–13 straipsniuose nustatyto programų nuoseklumo, o pagal to paties straipsnio 2 d. ta galimybė suteikiama pagal gebėjimus.

Pastebėdama, kad asmens galias ir gebėjimus mokyti, jo mokymosi pasiekimus pagal Švietimo įstatymo 38 str. 2 d. vertina mokytojas, švietimo teikėjas, mokyklos savininko teises ir pareigas įgyvendinanti institucija, o mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių pirminį įvertinimą atlieka Vaiko gerovės komisija, mokykla dar turi užtikrinti mokiniui teisę pagal jo gebėjimus ir poreikius mokyti mokykloje, t. y. šiuo konkrečiu atveju tai užtikrino mokymasis pagal individualizuotą ugdymo programą, kurią mokykla įgyvendino mokiniui toje klasėje, kurioje mokosi jo bendraamžiai, nors jo individualūs pasiekimai ir pažanga neatitiko paties žemiausio – patenkinamo pasiekimų lygio, nustatyto Pradinio ir pagrindinio ugdymo bendrosiose programose, patvirtintose Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2008 m. rugpjūčio 26 d. įsakymu Nr. ISAK-2433.“

Ministerijos teigimu, tai, kad asmens galios ir gebėjimai nepasikeitė, patvirtino 2021 m. rugpjūčio mėn. pakartotinai atliktas PPT vertinimas. Asmuo turi teisę pagal savo gebėjimus ir įgytus mokymosi pasiekimus tęsti mokymąsi pagal formaliojo švietimo programas – Socialinių įgūdžių ar pirminio profesinio mokymosi arba mokyti pagal neformaliojo švietimo programas.

Lygių galimybių kontrolierė

k o n s t a t u o j a:

Skundo tyrimo metu buvo vertinama, ar teisės aktai, kuriais reglamentuojamos asmenų, turinčių negalią, galimybės įgyti išsilavinimą, neprieštarauja Lygių galimybių įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto nuostatomis, kuriose nustatyta, jog valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos pagal kompetenciją privalo užtikrinti, kad visuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir

galimybės nepaisant lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos.

Atkreiptinas dėmesys, jog šiuo atveju nagrinėjami būtent teisės aktai, reglamentuojantys asmens galimybes įgyti išsilavinimą, kadangi tiek Mokykla, tiek Savivaldybė, veikdamos savo kompetencijos ribose, privalėjo jų laikytis bei įgyvendinti teisės aktuose detaliam reglamentuojamus atvejus bei galimybes asmenims siekti išsilavinimo.

Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencijos (toliau – Konvencija), kurios dalyvė yra Lietuva, 5 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina, kad prieš įstatymą visi asmenys lygūs ir lygūs pagal įstatymą, taip pat turi teisę į lygiavertę įstatymo apsaugą ir teisę vienodai naudotis įstatymo teikiamomis galimybėmis be jokio diskriminavimo. Valstybės, šios Konvencijos šalys, draudžia bet kokį diskriminavimą dėl neįgalumo ir garantuoja neįgaliesiems vienodą ir veiksmingą teisinę apsaugą nuo diskriminavimo dėl bet kokios priežasties (Konvencijos 5 straipsnio 2 dalis).

Konvencijos 24 straipsnyje „Švietimas“ pabrėžiama, kad valstybės, šios Konvencijos šalys, pripažįsta neįgaliųjų teisę į mokslą. Siekdamos įgyvendinti šią teisę nediskriminuojant ir lygiomis galimybėmis, valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina visiems tinkamą visų lygių švietimą ir mokymąsi visą gyvenimą, kuriais būtų siekiama: a) visapusiškai ugdyti žmogiškąjį potencialą ir orumą bei savigarbą, taip pat didinti pagarbą žmogaus teisėms, pagrindinėms laisvėms ir žmonių įvairovei; b) suteikti neįgaliesiems galimybę ugdyti savo asmenybę, talentus ir kūrybiškumą, taip pat savo protinius ir fizinius gebėjimus didžiausiu įmanomu mastu; c) suteikti neįgaliesiems galimybę veiksmingai dalyvauti laisvos visuomenės gyvenime. Įgyvendindamos šią teisę, valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina, kad: a) neįgalieji dėl savo neįgalumo nebūtų šalinami iš bendros švietimo sistemos ir neįgaliesiems vaikams nebūtų atimta galimybė įgyti nemokamą ir privalomą pradinį arba vidurinį išsilavinimą; b) neįgalieji turėtų galimybę įgyti visiems tinkamą, kokybišką ir nemokamą pradinį išsilavinimą ir vidurinį išsilavinimą lygiai su kitais asmenimis tose bendruomenėse, kur jie gyvena; c) būtų tinkamai pritaikytos sąlygos pagal asmens poreikius; d) neįgalieji gautų būtiną paramą bendroje švietimo sistemoje, siekiant sudaryti sąlygas jų veiksmingam švietimui; e) aplinkoje, kuri geriausiai skatina akademinį ir socialinį vystymąsi, būtų teikiamos veiksmingos individualizuotos paramos priemonės, suderinamos su visiškos įtraukties tikslu. Valstybės, šios Konvencijos šalys, užtikrina, kad neįgalieji turėtų galimybę gauti bendrąjį aukštąjį išsilavinimą, profesinį mokymą, suaugusiųjų mokymą ir galimybę mokytis visą gyvenimą jų

nediskriminuojant ir lygiai su kitais asmenimis. Šiuo tikslu valstybės, šios Konvencijos Šalys, užtikrina, kad neįgaliesiems būtų tinkamai pritaikytos sąlygos (24 straipsnio 5 dalis).

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtintas pamatinis asmenų lygybės principas. Konstitucijos 29 straipsnyje skelbiama, jog įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams visi asmenys lygūs; žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų. Aiškindamas Konstitucijos 29 straipsnio nuostatas, Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas, kurio turi būti laikomasi ir leidžiant įstatymus, ir juos taikant, ir vykdant teisingumą, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, kad konstitucinis visų asmenų lygybės principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, taip pat kad asmenys negali būti diskriminuojami arba kad jiems negali būti teikiama privilegijų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, kad konstitucinis asmenų lygybės principas nepaneigia pačios galimybės skirtingai traktuoti žmones atsižvelgiant į jų statusą ar padėtį (Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas).

Jungtinių Tautų bei Europos Sąjungos, taip pat nacionaliniuose teisės aktuose diskriminacija reiškia teisių sumažinimą, suvaržymą ar atėmimą tam tikrai kategorijai žmonių dėl kokių nors asmens požymių. Diskriminacija suvokiama kaip asmenų lygybės principo pažeidimas, kai asmeniui ar asmenų grupei yra sukuriamos mažiau palankios sąlygos, taikomi skirtumai, išimties, apribojimai ar teikiamas pranašumas, lyginant su kitais asmenimis, esančiais toje pačioje ar tokioje pačioje situacijoje.

Pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 9 dalį, tiesioginė diskriminacija – tai elgesys su asmeniu, kai lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu jam taikomos mažiau palankios sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui. Pagal Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 5 dalies nuostatas, netiesioginė diskriminacija apibūdinama kaip veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant atsiranda ar gali atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar

pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, nebent šį veikimą ar neveikimą, teisės normą ar vertinimo kriterijų, sąlygą ar praktiką pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

Pagal Lygių galimybių įstatyme įtvirtintą diskriminacijos sąvoką, tiriant diskriminacijos fakto buvimą ar nebuvimą siekiama nustatyti, ar tam tikras elgesys, teisės norma, praktika galėtų tam tikrą asmenį dėl tam tikro asmens tapatybės požymio, t. y., aptariamam atveju – dėl negalios, priversti atsidurti mažiau palankioje padėtyje nei kitas, šio požymio neturintis asmuo.

Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnyje nustatyta, kad teismuose ar kitose kompetentingose institucijose nagrinėjant fizinių, juridinių asmenų, kitų organizacijų ir jų padalinių skundus, pareiškimus, prašymus, pranešimus ar ieškinius dėl diskriminacijos lyties, rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, etninės priklausomybės, religijos pagrindu, pareiškėjui nurodžius aplinkybes, leidžiančias daryti prielaidą dėl tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos buvimo, preziumuojama, kad tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos, priekabiavimo ar nurodymo diskriminuoti faktas buvo. Skundžiamas asmuo turi įrodyti, kad lygių galimybių principas nebuvo pažeistas.

Tyrimo metu nustatyta, jog Pareiškėjo sūnus V. S. 2021 m. birželio mėnesį baigė Mokyklos pagrindinio ugdymo individualizuotą programą.

V. S. pageidavo toliau mokytis Mokykloje bei siekti vidurinio išsilavinimo. Mokymo įstaiga bei Savivaldybė atsisakė V. S. priimti toliau mokytis Mokykloje, motyvuodamos tuo, jog V. S. tęsti mokymąsi bendrojo lavinimo Mokykloje V. S. negalėjo dėl galiojančio teisinio reglamentavimo.

Švietimo įstatymo 14 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo paskirtis – padėti mokiniui lavintis, mokytis pagal gebėjimus, įgyti išsilavinimą ir kvalifikaciją, pripažįstant ir plėtojant jų gebėjimus ir galias. Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymas organizuojamas švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka.

Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, grupės nustatomos ir jų specialieji ugdymosi poreikiai skirstomi į nedidelius, vidutinius, didelius ir labai didelius švietimo ir mokslo ministro, sveikatos apsaugos ministro, socialinės apsaugos ir darbo ministro nustatyta tvarka (14 str. 2. d.).

Mokinio specialiųjų ugdymosi poreikių pirminį įvertinimą atlieka Vaiko gerovės komisija. Mokinio specialiuosius ugdymosi poreikius (išskyrus atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pedagoginiu, psichologiniu, medicininu ir socialiniu pedagoginiu aspektais įvertina Pedagoginė

psichologinė tarnyba ir specialųjų ugdymąsi skiria Pedagoginės psichologinės tarnybos vadovas, atskirais atvejais – mokyklos vadovas su tėvų (globėjų, rūpintojų) sutikimu švietimo ir mokslo ministro nustatyta tvarka (14 str. 3 d.).

Mokiniam, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių, bendrojo ugdymo, profesinio mokymo programos prireikus pritaikomos šio straipsnio 1 dalyje nurodyta tvarka, studijų programos – aukštosios mokyklos nustatyta tvarka (Švietimo įstatymo 14 str. 5 d.).

Remiantis Nuosekliojo mokymosi pagal bendrojo ugdymo programas tvarkos aprašo, patvirtinto švietimo, mokslo ir sporto ministro 2005 m. balandžio 5 d. įsakymu Nr. ISAK-556 (Aprašo), 8 punktu, asmuo pradėti mokytis pagal vidurinio ugdymo programą priimamas pateikęs pagrindinio išsilavinimo pažymėjimą ar kitą įgytą pagrindinį išsilavinimą liudijantį dokumentą.

Pagal Aprašo 9 punkto nuostatas, asmuo, baigęs adaptuotą pagrindinio ugdymo programą, specialiąją pagrindinio ugdymo programą arba pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, priimamas mokytis pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą, pateikęs pagrindinio ugdymo pasiekimų pažymėjimą arba pažymą apie mokymosi pasiekimus.

Aprašo 46 punkte įtvirtinta, jog pagrindinio ugdymo individualizuotos programos baigiamosios klasės mokinys, turintis visų šios programos ugdymo plano dalykų metinius įvertinimus, laikomas baigusių pagrindinio ugdymo individualizuotą programą ir įgijusiu teisę mokytis tik pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą arba profesinio mokymo programas (jų modulius), skirtas asmenims, neįgijusiems pagrindinio išsilavinimo, ir pritaikytas jų specialiesiems ugdymosi poreikiams.

Šiuo metu galiojančio Aprašo 48 punkte įtvirtinta, jog asmuo, baigęs adaptuotą pradinio, pagrindinio ar vidurinio ugdymo programą, pradinio ugdymo individualizuotą, pagrindinio ugdymo individualizuotą ar socialinių įgūdžių ugdymo programą ir pageidaujantis įgyti išsilavinimą bei turintis pedagoginės psichologinės tarnybos arba švietimo pagalbos tarnybos rekomendaciją mokytis pagal bendrojo ugdymo programą, gali siekti pagal ugdymo programą numatytų mokymosi rezultatų ir teisės aktų nustatyta tvarka įgyti išsilavinimą (šis punktas įsigaliojo 2022 m. sausio 1 d.).

Skundo pateikimo metu galiojo Aprašo 2018 m. kovo 14 d. redakcija, kurioje Aprašo 48 p. buvo įtvirtinta, jog asmuo, baigęs adaptuotą pradinio, pagrindinio ar vidurinio ugdymo programą ir pageidaujantis įgyti išsilavinimą, kreipiasi į pedagoginę psichologinę tarnybą arba švietimo pagalbos tarnybą ir, joms įvertinus asmens specialiuosius ugdymosi poreikius ir rekomendavus mokytis pagal

bendrojo ugdymo programą, gali siekti pagal ugdymo programą numatytų mokymosi rezultatų ir teisės aktų nustatyta tvarka įgyti išsilavinimą.

Švietimo ir mokslo ministro 2011 m. rugsėjo 30 d. įsakymo Nr. V-1795 „Dėl Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ 2.3. p. įtvirtinta, jog mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių dėl intelekto sutrikimo, baigę pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, gali tęsti mokymąsi pagal profesinio mokymo programą arba ugdytis pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą.

Minėtu įsakymu patvirtinto Mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo organizavimo tvarkos aprašo 2 punkte nustatyta, jog savivaldybės vykdomoji institucija užtikrina kiekvienam savivaldybės teritorijoje gyvenančiam vaikui / mokiniui, turinčiam specialiųjų ugdymosi poreikių, ugdymo prieinamumą ir kokybę.

Aprašo 2.4 punkte numatyta, kad mokiniai, turintys specialiųjų ugdymosi poreikių dėl intelekto sutrikimo, nuo 2012 m. rugsėjo 1 d., baigę pagrindinio ugdymo individualizuotą programą, gali tęsti mokymąsi pagal profesinio mokymo programą arba ugdytis pagal socialinių įgūdžių ugdymo programą.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2011 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-2558 patvirtintame Pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo organizavimo ir vykdymo tvarkos apraše nurodoma, jog pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinime dalyvauja pagrindinio ugdymo programos (išskyrus besimokantį pagal pagrindinio ugdymo individualizuotą programą) baigiamosios klasės mokinys (toliau – mokinys) ir asmuo, turintis mokymosi pasiekimų pažymėjimą ar kitą atitinkamą dokumentą, patvirtinantį mokymąsi pagrindinio ugdymo programos baigiamojoje klasėje, bet neįgijęs pagrindinio išsilavinimo (toliau – buvęs mokinys) (4 p.).

Taigi, remiantis galiojančiu teisiniu reglamentavimu – Švietimo įstatymu bei Švietimo, mokslo ir sporto ministro priimtais teisės aktais, asmuo, turintis pedagoginės psichologinės tarnybos arba švietimo pagalbos tarnybos rekomendaciją mokytis pagal bendrojo ugdymo programą, baigęs individualizuotą mokymosi programą, galėtų siekti pagrindinio, o vėliau – vidurinio išsilavinimo. Pagal Aprašo 48 punkto nuostatas, įsigaliojusias nuo 2022 m. sausio 1 d., asmuo, baigęs pagrindinio ugdymo individualizuotą mokymosi programą, įgytų galimybę toliau siekti reikiamo lygmens pagrindinio, o vėliau – vidurinio išsilavinimo, PPT ar švietimo pagalbos tarnybai pateikus rekomendaciją mokytis pagal bendrojo ugdymo programą.

Tyrimo metu nustatyta, jog Pareiškėjo skundo atveju jo sūnui V. S. Visagino švietimo pagalbos tarnyba Pareiškėjo prašymu 2021 m. rugpjūčio mėn. dar kartą atliko V. S. specialiųjų ugdymosi poreikių įvertinimą. Buvo nustatyta, kad V. S. specialiųjų ugdymosi poreikių lygis nepasikeitė. Taigi šiuo atveju, V. S., atsižvelgiant į švietimo pagalbos tarnybos pateiktas rekomendacijas, gali mokytis pagal socialinių įgūdžių programą arba įgyti profesinę kvalifikaciją. Atkreiptinas dėmesys, jog, remiantis aptartų teisės aktų nuostatomis, PPT ar švietimo pagalbos tarnybai rekomendavus mokytis pagal bendrojo ugdymo programą, V. S. teisės aktų nustatyta tvarka turėtų galimybę siekti įgyti pagrindinį bei vidurinį išsilavinimą.

Atsižvelgiant į galiojantį teisinį reglamentavimą, konkrečiai Aprašo 48 p. nuostatas, konstatuotina, jog asmenims, baigusiems individualizuotas mokymosi programas, teisės aktuose yra numatyta galimybė siekti pagrindinio, o vėliau – vidurinio išsilavinimo, gavus PPT arba švietimo pagalbos tarnybos rekomendaciją.

Atkreiptinas dėmesys, jog tyrimo metu negauta duomenų, jog Pareiškėjo nepilnamečio sūnaus mokymosi gebėjimai (pasiekimai) atitiko būtinus reikalavimus, keliamus ketinantiems mokytis pagal bendrojo ugdymo programą, ir, neatsižvelgiant į tai, jam ši teisė nebuvo suteikta.

Tuo pačiu atkreiptinas dėmesys, jog PPT rekomendavus mokiniui siekti išsilavinimo pagal bendrojo ugdymo programą, šis galėtų įgyvendinti siekį įgyti reikiamo lygio pagrindinį išsilavinimą, o vėliau siekti vidurinio išsilavinimo, tačiau iš teisinio reglamentavimo nėra aišku, koku būdu asmenys galėtų šią teisę įgyvendinti, t. y. nėra aišku, kaip įgyvendinti švietimo įstatyme įtvirtintą mokymosi programų nuoseklumą, pavyzdžiui, pradėti pakartotinai mokytis žemesnėje klasėje, kartoti tam tikrų dalykų kursą, laikyti tam tikrą jo mokymosi rezultatų patikrinimo testą, egzaminą ar kt.

Tyrimo metu Pareiškėjas teigė, jog jam priėmus sprendimą dėl sūnaus mokymosi pagal individualizuotą mokymosi programą, jam nebuvo paaiškinta, kokios bus tolimesnės sūnaus mokymosi galimybės, koku būdu jis toliau galės siekti išsilavinimo.

Pažymėtina, jog, pagal Lygių galimybių įstatymo 17 straipsnio 2 dalį, lygių galimybių kontrolierius, be kita ko, teikia išvadas ir rekomendacijas bet kokiais su diskriminacija susijusiais klausimais dėl šio įstatymo įgyvendinimo, taip pat pasiūlymus valstybės ir savivaldybių institucijoms ir įstaigoms dėl teisės aktų tobulinimo ir lygių teisių įgyvendinimo politikos prioritetų.

Vadovaujantis pirmiau cituotomis teisės aktų nuostatomis, švietimo mokslo ir sporto ministerijai siūlytina teisės aktuose, reglamentuojančiuose mokymo pagal individualizuotas programas tvarką (ir / ar kituose teisės aktuose), nustatyti procedūrą, pagal kurią pagal šią programą

besimokantys mokiniai galėtų įgyvendinti savo teisę mokytis pagal pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas bei įgyti atitinkamą išsilavinimą.

Siūlytina įtvirtinti pareigą teisės aktuose mokymo įstaigas ar kitus atsakingus subjektus apie konkrečias galimybes bei tolimesnius veiksmus įgyvendinti siekį įgyti pagrindinį bei vidurinį išsilavinimą tais atvejais, kai pasirenkamas mokymasis pagal individualizuotas mokymosi programas, aiškiai informuoti mokinius bei jų tėvus / globėjus.

Atsižvelgdama į visa tai, kas išdėstyta, bei vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 16 straipsniu, 17 straipsniu, 29 straipsnio 2 dalies 5 punktu, 30 straipsnio 3 dalimi,

Lygių galimybių kontrolierė

n u s p r e n d ž i a:

1. Skundą dėl galimos diskriminacijos negalios pagrindu pripažinti nepagrįstu, nepasitvirtinus jame nurodytiems pažeidimams.

2. Įpareigoti Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją išnagrinėti šį sprendimą ir apie nagrinėjimo rezultatus bei sprendimo vykdymą informuoti Lygių galimybių kontrolierę per 30 dienų nuo sprendimo gavimo dienos.

3. Su sprendimu supažindinti Pareiškėją, Švietimo, mokslo ir sporto ministeriją bei Visagino savivaldybę.

Sprendimas per 1 mėnesį nuo jo gavimo dienos gali būti skundžiamas apygardos administraciniam teismui Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka arba Lietuvos administracinių ginčų komisijai (Vilniaus g. 27, 01402 Vilnius) Lietuvos Respublikos ikiteisminio administracinių ginčų nagrinėjimo tvarkos įstatyme nustatyta tvarka.

Lygių galimybių kontrolierė

Birutė Sabatauskaitė